

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Criticism / Eleştiri

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

El Gözünde Çöp Aramak

Mehmet Fatih Köksal*

At binen kendini zannetmeye tenhâ zîrâ
Boş değil arsa-i dünyâ ne süvârân dolanır
Lâ-edrî

Giriş

YÖK'ün son zamanlarda getirdiği en iyi uygulamalardan biri, intihal veya benzeri yayın etiği ihlallerinin önüne geçebilmek için bir çözüm olması beklentisiyle lisansüstü eğitimde Bilimsel Araştırma Metotları ve Yayın Etiği dersinin mecburi kılınmasıdır. Bu ders, kimi üniversitelerde farklı adlarla uygulansa da hangi anabilim dalı olursa olsun, ülkenin bütün yüksek öğretim kurumlarında “zorunlu ders” olarak okutulmaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere bu dersten hedeflenen iki şey vardır: İlki, öğrencilere akademik hayatın eşliğinde iken bilimsel araştırmanın neden ve nasıl yapılması gerektiğinin, literatür taramasından yayın evresine gelene kadar bütün aşamalarındaki uygulama esaslarının, kısacası metodoloji bilgisinin verilmesi; ikincisi ve bizce en az ilki kadar önemli olanı ise başta intihal olmak üzere yayın etiği ilkelerine uymayan davranışlardan sakınmaları gerektiği bilincinin kazandırılmasıdır.

Bu dersin varlığının etik ihlallerin önüne geçilmesine ne derece katkısı olduğuna dair bir araştırma yapıp yapılmadığını bilmiyoruz. Ancak bizim gözlemlediğimiz, intihallerin bitmesi bir tarafa, geçen zaman zarfında sicil affı kapsamına alınmayan yegâne suç olan intihal gibi bir hırsızlığı dahi masum hâle getiren yeni etik ihlallerinin türediğidir.¹ Ancak konumuz -şimdilik- bu

* Prof. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Prof. Dr. İstanbul Kültür University Faculty of Arts and Sciences Department of Turkish Language and Literature
ORCID 0000-0003-1056-9957
mfkoksal@gmail.com

¹ Bu hususta geçen yıl “Bilim Dünyamızın Kanayan Yarasında Yeni İcatlar veya Adı Konulmamış Yayın Etiği İhlalleri” başlıklı bir makale (Köksal, 2020a) yayımlamıştık. Doğrusu bu makaleyi yayımladığımızda orada konu edilen hususları gölgede bırakacak “parayla yayın yaptırma” (ödev, makale, bildiri, kitap, tez) diye bir akademik ayıbın varlığından, hatta son on yıldır özellikle internet ortamında bunun bir sektöre dönüştüğünden habersizdik. İnternet üzerinden yapılacak kısa bir araştırmada tehlikenin boyutlarının ne hâlde olduğu rahatlıkla görülebilir. Nitekim bu durumu geç de olsa gören YÖK 15/4/2020 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 5. Maddesine eklenen (b) bendiyle bu suçu “Atama ve yükselmelerde, unvan veya derece kazanılmasında; anket uygulama, veri toplama gibi akademik değerlendirme içermeyen katkılar dışında kişisel emek ve birikimine dayanmayan, başkaları tarafından ücret karşılığında veya ücretsiz olarak üretilmiş yayın ve çalışmalar kullanmak” ibaresiyle tanımlamıştır.

Cite as/ Atıf: Köksal, M. F. (2021). El gözünde çöp aramak. *Turkish Studies - Language*, 16(1), 527-535.
<https://dx.doi.org/10.47845/TurkishStudies.49386>

Received/Geliş: 12 February/Şubat 2021

Accepted/Kabul: 25 March/Mart 2021

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 30 March/Mart 2021

CC BY-NC 4.0

dersin etik boyutuyla değil metodik tarafıyla ilgili olduğu için bu kadarla kifayet ederek konumuza dönelim.

Bilimsel yayınların, bir yanıyla konunun etik boyutuyla da alakalı olan en önemli, en özen gösterilmesi gereken ameliyelerinden biri de “atıf yapma” ve “kaynak gösterme” usulleridir. Sistematik, düzenli, özenli ve istikrarlı olmak, bir akademisyende bulunması gereken temel vasıflardandır. Hukukun temel prensiplerinden birine göre *usûl esastan mukaddemdir*. Bilimsel çalışmalarda da metot, usul; muhteva, esastır. Şu hâlde metodik bakımdan yetersiz ve hatalarla dolu çalışmalar daha baştan dumura uğramış demektir. Çalışmasında metodolojik esasları dikkatle gözetken bir araştırmacı her şeyden önce kendisini ve çalışma konusunu disipline edecek, biçim olarak onu kusursuz hâle getirecek, bu şekli disiplin hâliyle muhtevaya da nüfuz edecektir. Bu bakımdan metot bakımından ciddi zaafı gösteren bir akademik çalışmanın içerik bakımından da kusurlarla malul olma ihtimali oldukça güçlüdür.

Bu yazıda, Bilimsel Araştırma Metotları ve Yayın Etiği dersinin yukarıda belirttiğimiz ilk amacıyla ilgili olarak bu yıl içinde yayımlanan bir makale üzerinden uygulamalı bir değerlendirme yapılacak, bilahare aynı makalenin içeriğine geçilecektir. Söz konusu makalenin künyesi şudur:

İsmail Güleç, “Leff ü Neşrin Tanımı ve Tasnifine Dair Birkaç Not”, *Karabük Türkoloji Dergisi*, Cilt/Sayı II (2020), s. 11-19.

Söz konusu makalesinde yazar, bizim *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*’nin 24. sayısında yayımlanan “Yaygın Bir Yanlışın Hareketle: Leff ü Neşr Sanatı ve Problemler” başlıklı makalemizde (Köksal, 2020b) belirtilen leff ü neşrin tanımı ve tasnifine dair tespit ve teklif ettiğimiz bazı hususları ele alarak muhtelif düzeltmeler yapmış, yeni ve farklı teklifler getirmiş, böylelikle makalemizi tenkit etmiştir. *Tenkid*, “nakd” kökünden gelir ve bir şeyin değerini ölçmek, onu olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirmek demektir. Bilimsel çalışmalar üzerine konunun uzmanları tarafından objektif ölçütler çerçevesinde yapılacak tenkitler, meselenin tekemmül etmesi açısından kuşkusuz önemli ve gereklidir. Elbette tenkide muhatap olanın da cevap hakkı mahfuzdur. Bu yazıyı kaleme alma amacımız, bir yandan o hakkımızı kullanırken bir yandan da Bilimsel Araştırma Metotları ve Yayın Etiği dersinin temel iki mevzusundan ilki için Türkoloji talebesine uygulamalı anlatım olabilecek malzeme sunmaktır.

I. Metot

Bilimsel çalışmalarda, murat edilen düşüncenin okura layıkıyla yansıtılması hususunda dilinin sağlam oluşu kadar kullanılan noktalama işaretleri, rumuzlar, semboller, kısaltmalar gibi simgesel anlam taşıyan öğeler de önemlidir. Bunların yerli yerinde, özenli ve istikrarlı bir biçimde kullanılması elzemdir. Eksik, fazla yahut yanlış kullanımlar, ele alınan konunun anlaşılmasını zorlaştırdığı gibi metnin yazarına dair de olumsuz intibalar oluşmasına yol açar.

Sayın Güleç, makalesinin ilk sayfasında (s.12) makalemizden yaptığı bir alıntıda açılmayan tırnağı kapatmış yahut kapattığı tırnağı açmayı unutmuştur:²

Sözlük anlamı ‘toplama ve yayma’ olan leff ü neşir, bir ibare (beyit, bent, cümle vb.) içinde birden fazla söz söyledikten sonra onlarla aralarında benzerlik, çağrışım veya aitlik ilgisi bulunan aynı sayıda sözü, aradaki ilgiyi açıkça belirtmeden söyleme sanatıdır.” (2020: 368)³

Hemen bir paragraf sonra (s. 13) bu sefer de cümle içinde bir araç açılmış ama kapatılmamıştır:

Tanım, bir şeyin ne olduğunun *[mahiyet gösteren söz olup insana nisbetle “düşünen canlı” örneğinde olduğu gibi, bir şeyin yakın cinsi ile yakın faslından oluşur.* (Ebheri 1998: 65)

² Buradaki tırnak kapatma işaretinde olduğu gibi yazı boyunca dikkat çekmek istediğimiz işaret, harf veya ibareler koyu dizilerek ve altı çizilerek gösterilmiştir.

³ Kapanan tırnaktan sonra açılan italik araç makalede de bu şekilde olduğundan aynen aktardık.

Bu iki örnek de okurun zihnini bulandıracak türdendir. Konu, nüansların önem taşıdığı bir bir tenkit yazısı olunca mesele daha da hassas hâle gelmektedir. İlk örnekte tırnağa alınan ibarenin nereden başladığı, aktarmalarda nereden nereye kadar kimin cümlesi olduğu anlaşılamamaktadır. Keza ikinci örnekte ayrıç neyi ifade etmekte ve acaba nerede kapanması gerekmektedir? Alıntı yapılan kitapta cümle aynen böyle midir? Çevirmen hatası yahut kitaptan makaleye aktarım hatası değilse zaten dil bakımından sorunlu olan cümle düz yazım-italik yazım karmaşasıyla büsbütün içinden çıkılmaz hâle gelmiştir. Akla şu soru gelmektedir: Bu “tanım” cümlesinin “Türkçesi” nedir?

Dilindeki zaafiyetten maada, “tanım” cümlesinin alıntılı olduğu kaynak eser, yapılan atıfta *Ebherî* iken kaynakçada *Ebherî*’dir. Atıftaki isimlerle kaynakçadakilerin uyum içinde olması gerektiğini söylemek “herhâlde zaittir” demek isterdim ama görülüyor ki “elzem” imiş.

Atıf-kaynak eser uyumsuzluğunun bir başka örneği yine aynı sayfada gözlenmektedir. Burada gösterilen (Ahmet Cevdet Paşa **1988**: 55) atfının kaynakçada karşılığı yoktur. Kaynakçada Ahmet Cevdet Paşa’ya ait olan tek künye şudur:

AHMET CEVDET PAŞA, *Miyar-ı Sedat: Klasik Mantık (Tasavvurat-ı Tasdikat)*. sdl. Hasan Tahsin Feyizli, Fecr Yayınları. Ankara **1998**.

Bu kitap, 1988’de mi basılmıştır, 1998’de mi? Yoksa yazarın metin içinde atıf yaptığı eserle kaynakçadaki eser başka mıdır yahut aynı eserin farklı baskıları mıdır? Yoksa ikisinden biri sehven mi yazılmıştır? Bütün bunları bilme şansına sahip değiliz.

Sayın Güleç’in makalesindeki kaynakça, derslerde “Bir Kaynakça Nasıl Olma(ma)lıdır” başlığı altında örnek metin olarak işlenecek türdendir. Mezkûr makaledeki kaynakçayı aynen aktardıktan sonra buradaki bibliyografik künyelerin aslında nasıl olması gerektiğini⁴ göstereceğiz.

Sayın Güleç’in makalesinin kaynakçası harfî harfine aşağıdaki sıra gibidir:

Akûn, Ö. F. (1994). “Divan Edebiyatı”. *İslam Ansiklopedisi*. C. 9. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 389-427.

AHMET CEVDET PAŞA, *Miyar-ı Sedat: Klasik Mantık (Tasavvurat-ı Tasdikat)*. sdl. Hasan Tahsin Feyizli, Fecr Yayınları. Ankara 1998.

BULUT, Ali *Belagât Meânî-Beyân-Bedî*, İFAV, İstanbul 2017.

EBHERÎ, Îsâgûcî *Mantığa Giriş*. Haz. ve çev. Hüseyin Sarıoğlu, İz Yayıncılık, İstanbul 1998.

DOĞAN, Y., Arap Belagatında El-Leff Ve’n-Neşr Sanatı Ve Kur’an’daki Bazı Ayetler Üzerine Bir İnceleme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 7 (1), 2007, s. 313-340

KÖKSAL, M. Fatih (2020). “Yaygın bir yanlıştan harketle: Leff ü Neşr sanatı ve problemleri” *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 24 (2020), s. 351-406.

SARAÇ, M. A. Yekta (2006), *Klasik Edebiyat Bilgisi: Belâgat*, 4. Bs. İstanbul: Gökkuşbu.

SARAÇ, M. A. Yekta, İsmail Durmuş, “Leff ü Neşr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 27, TDV, İstanbul, 2003, s. 122-124.

EMİROĞLU, İbrahim, *Ana Hatlarıyla Klasik Mantık*, Asa Kitabevi, Bursa, 1999.

⁴Literatür sunumu, kaynakça, atıf gibi konular üzerinde fazlaca durmamızın bir sebebi de Sayın Güleç’in lisans mezuniyetinin Bilgi Belge Yönetimi Bölümü, eski adıyla Kütüphanecilik olması ve kütüphanecilerin bu konudaki dikkatlerini ve meslekî hassasiyetlerini bilmemiz dolayısıyladır.

Kaynakçayı değerlendirmeden önce farklı versiyonları olan bir hikâye... Nerede, kimler arasında olduğu çok önemli değil. Vaktiyle bir savaşta mühim bir kaleyi kaybeden albaya komutanı sorar: “Neden kaybettik kaleyi?” Albay, “Efendim çok sebebi var...” der ve devam eder: “Evvela barutumuz bitti.” Komutan sözünü keserek “Tamam, diğerlerini saymaya gerek yok!” der. Evvela bu kaynakçadaki künyelerin alfabetik sırası yok... Devam etmeyelim diyeceğim ama bizi susturacak kimse olmadığından diğerlerini de sayalım:

1. Diğer bibliyografik künyelerde yazar soyadlarının bütün harfleri büyük yazılmışken ilk künyede (Akün) bu uygulanmamıştır.

2. Künyelerin bir kısmında (msl. EMİROĞLU, İbrahim) yazarın adı açık olarak yazılmış, bir kısmında (msl. DOĞAN, Y.) sadece baş harfleriyle gösterilmiştir.

3. Dokuz künyenin ikisinde (Akün, SARAÇ) yayın tarihi yazar adından sonra, ayrıca içinde verilirken diğerlerinde sonda verilmiştir.

4. Bir künyede ise (KÖKSAL) yayın tarihi, hem yazar adından sonra hem sonda, yani iki yerde birden gösterilmiştir.

5. Yayın tarihinin başta ayrıca içinde gösterildiği künyelerin ikisinde (Akün, KÖKSAL) tarihten sonra nokta konulurken birinde (SARAÇ) virgöl işareti konulmuştur.

6. Yayın tarihleri dışındaki bibliyografik bilgiler (makale/madde adı, kitap/dergi adı, yayın yeri, yayınevi/kurum adı, cilt, sayı, sayfa sayısı) arasında kullanılan noktalama işaretlerinde birlik yoktur:

a) İlk künyede (Akün) bütün birimler arasında nokta, ikinci künyede (AHMET CEVDET PAŞA) kimisine nokta, kimisine virgöl konulmuştur. Aynı karmaşa diğer künyelerde de görülmektedir.

b) Üç künyede (AHMET CEVDET PAŞA, EBHERÎ, BULUT), yayın yeri ve tarih arasında herhangi bir noktalama işareti konulmazken iki künyede (SARAÇ, Emiroğlu) virgöl konulmuştur.

c) Bazı künyelerde bilgi birimleri arasına hiçbir noktalama işareti konulmamıştır: BULUT'ta yazar adıyla eser adı arasına, KÖKSAL'da makale adıyla dergi adı, dergi adıyla dergi sayısı arasına, SARAÇ-Durmuş'ta Ansiklopedi adıyla cilt arasına herhangi bir noktalama işareti konulmamıştır.

d) Diğer künyelerin sonunda nokta mevcutken DOĞAN'da nokta bulunmamaktadır.

e) Yayın tarihinin sonda gösterildiği diğer künyelerden farklı olarak KÖKSAL'da tarih ayrıca içinde gösterilmiştir.

f) Yayın yeri ve yayınevi/kurum adı yazımlarında da farklılıklar söz konusudur. Bazı künyelerde (AHMET CEVDET PAŞA, BULUT, EBHERÎ, SARAÇ, Durmuş, EMİROĞLU) yayınevi/kurum adı ve yayınlanan yer adı araya virgöl konularak, bazılarında (Akün, SARAÇ) önce yayın yeri sonra yayınevi/kurum adı bu sefer araya iki nokta konularak verilmiştir. Öyle ki aynı ansiklopedide yazılmış maddelerin bibliyografik künyelerinde (Akün, SARAÇ-Durmuş) bile bu farklı uygulama görülmektedir.

7. Kaynakça'da iki makale vardır. Bunların birinde (KÖKSAL) makale adı tırnak içinde verilirken, ötekine (DOĞAN) tırnak kullanılmamıştır.

8. Ansiklopedi maddesi ve makalelerin sayfa numaraları diğer künyelerde s. kısaltmasıyla gösterilirken birinde (Akün) herhangi bir kısaltma kullanmadan doğrudan sayfa numaraları verilmiştir.

9. “Sadeleştiren” (sdl.) ve “çeviren” (çev.) kısaltmaları küçük harfle başlatılırken “hazırlayan” (Haz.) ve basım” (Bs.) kısaltmaları büyük harfle başlatılmıştır.

10. Aynı ansiklopedinin adı bir künyede (Akün) *İslam Ansiklopedisi*, bir başkasında (SARAÇ-Durmuş) *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* olarak geçmektedir.

11. Yayınlayan kurum veya yayınevi adlarından sonra kimi künyelerde “Yayınları” ibaresi tam olarak yazılırken (AHMET CEVDET PAŞA, EBHERÎ, EMİROĞLU) kimilerinde Yay. kısaltması kullanılmış (Akün), kimilerinde ise yayınlayan kurumun adı verilmekle yetinilmiştir (BULUT, SARAÇ).

12. İmla Hataları:

a) Eser adları (kitap, dergi, makale, tebliğ, tez) büyük harfle yazılır. Diğerlerinde bu kurala uyulurken KÖKSAL’da uyulmamış, makale adındaki bazı kelimeler büyük, bazıları küçük harfle başlatılmıştır: “Yaygın bir yanlıştan harketle: Leff ü Neşr sanatı ve problemleri”

b) Eser (kitap, makale) adlarındaki “ve” bağlacı büyük harfle başlatılmaz. “Arap Belagatında El-Leff Ve’n-Neşr Sanatı Ve Kur’an’daki Bazı Ayetler Üzerine Bir İnceleme” başlığındaki “Ve’n-Neşr” “ve’n-neşr”, “Ve” de “ve” olarak yazılmalıydı.

c) Kullanılan kaynak, alıntı yapılan veya atfedilen baskıda hangi imlayla yazılmışsa Kaynakça’da gösterirken de oradaki imlaya uyulmalıdır. Şu adlarda buna uyulmamıştır hatta kimilerinde imla hatası yapılmıştır (Ayrıca içindekiler olması gereken doğru yazımlardır.): *İslam Ansiklopedisi* > (İslâm Ansiklopedisi), *Miyar-ı Sedat*: Klasik Mantık (Tasavvurat-ı Tasdikât), Tasavvurat-ı Tasdikât > (Mi’yâr-ı Sedât: Klasik Mantık)⁵, Belagât Meânî-Beyân-Bedî > (Belâgat Meânî-Beyân-Bedî’), “Yaygın bir yanlıştan harketle: Leff ü Neşr sanatı ve problemleri”⁶ > (“Yaygın Bir Yanlıştan Hareketle: Leff ü Neşr Sanatı ve Problemler”

II. Muhteva

Sayın Güleç makalesinin “Giriş”inde makalemizde ortaya konulan tespitleri özetledikten sonra “*Sayın Köksal bu makalesiyle, adeta bir konu nasıl araştırılır, sorusuna somut örnek vermektedir.*” (s. 13”) diyerek konuya girer.

Sayın Güleç, “Leff ü Neşrin Tanımı” başlığı altında yer alan yaklaşık iki sayfada (s. 12-14) leff ü neşir tanımımızı öncelikle “mantık”sal bakımdan hatalı olduğu iddiasıyla eleştirir. Bizim söz konusu makaledeki leff ü neşir tanımımız şöyle idi:

“Sözlük anlamı ‘toplama ve yayma’ olan leff ü neşir, bir ibare (beyit, bent, cümle vb.) içinde birden fazla söz söyledikten sonra onlarla aralarında benzerlik, çağrışım veya aitlik ilgisi bulunan aynı sayıda sözü, aradaki ilgiyi açıkça belirtmeden söyleme sanatıdır.”

Sayın Güleç’e göre “*tanımın başında kelimenin sözlük anlamının verilmemesi gerektiği*” için cümlelerin başındaki “Sözlük anlamı ‘toplama ve yayma’ olan” ibaresi fazladır ve verilmemesi gerekir. Yazar bu iddiasını “*Sayın Köksal’ın sıkça göndermede bulunduğu klasik kitaplarda, mantık kitaplarında ve sözlüklerdeki tanımlarda, kelimenin sözlük anlamı yer almaz.*” (s. 12) tespitiyle pekiştiriyor.

Bu iddiaya, karşı örnek olmak üzere -bizim “sıkça gönderme” yaptığımız kitaplardan- bir eski, bir de yeni belâgat kitabı müellifinin tanımlarına bakalım. *Mizânu’l-bülegâ* müellifi Abdurrahman Süreyyâ’ya (1330: 370) göre leff ü neşir: “Toplayıp yaymak demek olup istilâhça

⁵ Ahmed Cevdet Paşa’nın eserinin Güleç tarafından gösterilen baskısında “Tasavvurat-i Tasdikât” şeklinde bir söz yoktur. Söz konusu ibare Arap harfli baskıda mevcutsa da oradaki de izafet terkibi hâlinde değil, şöyledir: “Tasavvurât ve Tasdikât”

⁶ Bu kadar imla hatasının tam da tenkit edilen makalenin adında tekessüf etmesi garip bir tesadüf gibidir.

birkaç lafzı bir araya topladıktan sonra her birinin müte'allıkını lâ ale'tta'yîn zikr ü ta'dâd etmektir." M. A. Yekta Saraç'ın (2001: 164) *Klâsik Edebiyat Bilgisi: Belâgat* adlı eserindeki leff ü neşir tarifi ise şöyledir: "**Sözlük anlamı dürüp toplama ve yayma olan leff ü neşir**, iki veya daha fazla lafız veya hükmün zikredilmesinden sonra bunlarla aralarında münasebet olan lafız veya hükümlerin sıralanmasıdır." Biz özellikle itimat edeceği bir isimdir diye düşünerek yazarın doktora tez danışmanının tanımını göstermek istedik.

Sayın Güleç, "Şu hâlde yukarıda dile getirmeye çalıştığımız düşüncelerimiz doğrultusunda tanımı yeniden yapabiliriz." diyerek kendi tanımını yapıyor:

"Leff ü neşr, birden fazla söz söyledikten sonra, **bunlarla** aralarında, zıtlık dışında bir ilgi bulunan aynı sayıda sözü, aradaki ilgiyi açıkça belirtmeksizin söyleme sanatıdır. (s. 14-15)"

Ancak Sayın Güleç, makalesinin sonuç bölümüne geldiğinde bu kararından vaz geçmiş olmalı ki bu kez "Leff ü neşrin tanımı bize göre şöyle olmalıdır:" diyerek tanımı değiştiriyor:

"Leff ü neşr, birden fazla söz söyledikten sonra, aralarında, zıtlık dışında **benzerlik veya bir başka** ilgi bulunan aynı sayıda sözü, aradaki ilgiyi açıkça belirtmeksizin söyleme sanatıdır (s. 19)."

Şimdi Sayın yazarın tam üç mantık kitabından aktarma yaparak öğrettiği "tanım"ın birinci şartı neydi? Sayın Güleç'ten öğrenelim:

"Tanımın iki şartı vardır. İlki tanımın tam olmasıdır. Yani tanımlanan şeyin tüm unsurları tanımın içine girmeli (efrâdını câmi⁷) ona ait olmayanlar dışarıda tutulmalıdır (ağyârını mani). (s. 13)"

Sayın Güleç'in ilk leff ü neşir tanımında "benzerlik veya bir başka (ilgi)" ibaresi bulunmadığına göre -kendi değerlendirmesine göre- ilk tanım efrâdını câmi' değildir. Yok, leff ü neşir tanımında "benzerlik veya başka bir (ilgi)" ibaresi fazlalıksa o zaman da ağyârını mâni' değildir. Keza "bunlarla" kelimesi olmadan da meram anlatılabiliyorsa ilk tanımda neden vardır? Başka deyişle bu tanım ağyârını mâni' değildir. Yazılması gerekliyse o vakit ikinci tanımda bir eksiklik vardır ki bu sefer de efrâdını câmi' olmamak gibi bir nakısayla maluldür.

Güleç devamla, "Gözümüze çarpan diğer husus, zikredilen şeyler arasındaki ilginin açıklandığı bölümdedir. Mukabele adıyla bildiğimiz, leff ü neşre benzeyen söz sanatını düşündüğümüzde tanımın eksik olduğu düşünülebilir. (s. 14)" diyerek başka bir noktaya temas ediyor. Mukâbele sanatını özellikle vurgulamamış olsak da makale dikkatle okunduğunda "Leff ü neşirde mukâbil sözler arasında alakanın ne tür sözler arasında olamayacağını da yazalım." dedikten ve "tenasüp, eş anlamlılık ve yakın anlamlılık alakasıyla yapılamayacağını yazdıktan sonra;

"4. Zıt anlamlılık alâkası olamaz." şartını ifade etmiştik (s. 387). Ancak elbette, bu zıtlık münasebetiyle "mukâbele" sanatıyla karıştırılmaması gerektiğinin ihtar edilmesi faydadan hâlî olmazdı.

Yazının bir sonraki başlığı "İcmâlî Leff ü Neşr"dir. Yazar burada bizim bu hususta neler söylediğimizden, neler aktardığımızdan bahsettikten sonra "İcmâlî Leff ü Neşr İçin Verilen Örnekler" başlığını açar. Yazar bu bölümde Kâzım Paşa'nın bir beytine istinaden kullandığımız ifadeye dair şunları kaydeder:

⁷ Kimisi iki, kimisi üç yerde geçen "efrad,-efrâd", "câmi-câmi", "mâni- mani" kelimelerinin yazımları makaledeki imla tutarsızlıklarına tipik örnekler olarak gösterilebilir. Bu arada "Bu da efrâdının câmi olmasını sağlayacaktır. (s. 14)" cümlesini anlayamadığımızı ifade edelim. Câmi' (câmi değil) "toplayan" demek olduğuna göre ortaya "Efrâdının toplayan olmasını sağlayacaktır." gibi bir garabet çıkıyor. Tabii ki Sayın Güleç bu cümlelerin "Efrâdını câmi olmasını sağlayacaktır." olması gerektiğini bilir. Ancak bilgi kadar bilginin sunumu, dahası dikkat ve özen de mühimdir.

Sayın Köksal “*Şu hâlde, ikinci beyti için Köprülüzâde ve kalem arkadaşının ‘Leff ü neşr-i müretteblerin en bedî’lerinden en nefislerinden biridir.’ dedikleri bu kıt’anın ilk beyti için bizim de ‘Güzel bir icmâlî leff ü neşir örneğidir.’ dememizde bir beis olmasa gerekir. (2020: 375)” diyerek edebi sanatlardan bahseden kitaplarda örnek verilmeyen icmâlî leff ü neşre birçok örnek verir. (s. 16)*

Bizim verdiğimiz örneklerle Sayın Güleç’in ilk itirazı, “*Bize göre icmâl ne yalnız lef ne de yalnız neşir öbeğinde olur.*” sözünüder. Güleç, klasik kitaplarda gösterilen tek örnek olan Bakara suresi 111. âyette geçen “Yahudi ve Hristiyanlardan başkası cennete girmeyecek dediler.” cümlesinde icmâl’in “neşrde” yapıldığına dayanarak hem lef hem neşirde değil sadece neşirde icmâl yapılması gerektiği noktasındadır. Burada Kâzım Paşa’dan aktardığımız iki mısra hakkında “*Her şeyden önce bu örnekte icmal, yukarıdaki tanımın ve verilen örneğin hilafına leff kısmındadır. Cihanın ceylanları (leff) bir sonraki mısra da tafsil edilen koşmayı, atlamayı ve dönüp bakmayı ahu gözlüden öğrenmişlerdir (neşr). Bu örnek tanıma ve verilen örneğe mutabık düşmemektedir. (s. 16)”* iddiasında bulunur.

Buna itirazımız iki noktadadır: Mezkûr makalemizde tartışmalı bir mesele tespitiyle ele aldığımız bir husus da lef ve neşir öbeklerinin adlandırılması konusundaki muğlaklık idi ve bu bahsi son bölümde “Leff ü Neşir mi, Neşir ü Lef mi?” başlığı altındaki dört sayfada (s. 398-402) tartışmıştık. Bu bahiste Manastırlı Mehmed Rif’at’ın “*Bir fıkra da elfâz-ı müte’addide neşrettikten sonra ta’yîn-i mercî’ etmeksizin karâ’in-i lafziyye vü ma’neviyye ile sâmi’in intikâline delâlet edecek sûrette elfâz-ı mütekâbile leffetmektir.*” şeklindeki tanımına ilave olarak Fuad Köprülü ve Şehâbeddîn Süleymân’ın ilk söz öbeğini “neşir” sonrakini “lef” olarak adlandırmalarından hareketle konuyu enine boyuna ele almış olmamız (s. 398-402) Sayın Güleç’in itirazına cevap için kâfidir. Sayın Güleç her nedense makalesinde, bizim çalışmamızın kendini desteklediğini düşündüğü yanlarını ileri çıkarırken nakzedecek kısımlarını meskût geçmeyi yahut testir etmeyi seçmiştir. Zira icmâl’in ancak neşirde yapılabileceği iddiasına dayanak olarak M. A. Yekta Saraç’ın kitabını gösterirken yine Saraç’ın İsmail Durmuş’la ortaklaşa yazdıkları “Leff ü Neşir” maddesinde “*Bazen lef kısmı ayrıntılı, neşir kısmı mücmel gelebilir.*” dediklerinden (2003: 123) hiç bahsetmemektedir. Hâlbuki bu ibare -tekraren söyleyelim- hem ilgili ansiklopedi maddesinde hem makalemizde (s. 370) sarahaten mevcuttur.

Sayın Güleç yine Kâzım Paşa’nın beytiyle ilgili olarak; “*... ikinci itiraz noktamız bu beytin farklı bir söz sanatı olduğudur.*” demek suretiyle söz konusu beytin ve mücmel leff ü neşre dair gösterilen diğer örneklerin cem’ sanatı olduğunu söyler (s. 17).

Bu bahiste Sayın Güleç’e hak verilebilir. Ne var ki burada da, bunların bizim bir “kayıt ve şart”a bağlayarak verdiğimiz örnekler olduğu göz ardı edilmiş, bahsettiğimiz şarttan hiç bahsedilememiştir. Makalemizde, Fatma Sabiha Kutlar’ın bir makalesinde Fazlî mahlaslı şairin kasidesinde geçen bir beytin icmâlî leff ü neşir olup olamayacağının tartışılabilceğini söyleyerek ortaya bir soru attığını ifade ettikten sonra “*Bize göre burada iki bakımdan icmâlî leff ü neşir yoktur.*” demiş ve sebeplerini açıkladıktan sonra “*Eğer icmâlî leff ü neşir Kutlar’ın bahsettiği şekilde ise...*” şartını ortaya koymak suretiyle -Sayın Güleç’in dipnotta gösterdiği- Yahyâ Kemâl’in meşhur “zil, şal ve gül > Endülüs” örneği ve diğer örnekleri sıralamıştık. Bununla birlikte Sayın Güleç’in yukarıda ifade edilen kayıt ve şarta bağlı olarak verdiğimiz örnek beyitlerde icmâlî leff ü neşir değil cem’ sanatının bulunduğu dair tespitine katılıyor ve -sözünü ettiğimiz “kayıt ve şart” ihtiyatımız saklı kalmak üzere- onu bu itirazında haklı buluyoruz.

Sayın Güleç bundan sonra, makalemizde bu bahsin başında serdettiğimiz bu leff ü neşir türünün Türkçe eserlerde neden pek verilmediğinin muhtemel sebeplerinden biri olarak “yeterince örnek bulunamaması”nı göstermemize karşılık “*Yeterli örnek bulunmamasından ziyade burada hiç örnek bulunmaması söz konusudur. (s. 18)”* tespitinde bulunur. Bizim ihtimal sigasıyla ifade ederek ihtiyat kapısını açık bıraktığımız hususa “hiç örnek bulunmaması” gibi bir kesin teşhis

koyabilmek için Türk edebiyatının bütün metinlerini görmüş, okumuş olmak gerekmez mi? Yazarın, yazısının bu noktasından sonra garip bir tarzda tevil yolunu seçmesi dikkat çekicidir. Zira bizim “şu sebeplerle ilgili olduğunu düşünüyoruz.” ifademizi hiç söylemediğimiz, kastetmediğimiz, ima dahi etmediğimiz şekilde bir “iddia”ya dönüştürerek “*Beliğâne bir tarafının olmaması ve eski belagat kitaplarından haberdar olunmaması ise ispat edilmesi ve kabul edilmesi güç bir iddia gibi durmaktadır. (s.17)*” değerlendirmesinde bulunur. Burada iki türlü çevirme vardır. İlki bizim leff ü neşirden söz ettiği hâlde bu sanatın icmâlî türüne yer vermeyen yazarları kastederek kullandığımız “*Bu tür leff ü neşirde beliğâne bir taraf bulunmadığının düşünüldüğü*” ibaresinin “*beliğâne bir tarafının olmaması*” gibi bize ait kat’î bir hükme; ikincisi de bizim a, b, c, d, e maddeleriyle sıraladığımız beş gerekçe için “olabileceğini düşünüyoruz” demek suretiyle ihtiyat kapısı araladığımız ihtimallerin bir “iddia”ya dönüştürülmesidir. Aslında konuya biraz vâkıf olanlar bunların hiçbir ehemmiyeti olmayan itiraz noktaları olduğunu fark ve cevaba değer şeyler olmadığını takdir edeceklerdir. Ancak Güleç’in makalesine bahis konusu yapacak kadar önemsemişti bu konuyu görmezden gelmemek adına bunlara da değinmek mecburiyetinde kaldık.

Makalesinin son kısmına “Müşevveş Türleri” başlığını koyan Sayın Güleç, bir yanlışlıktan söz etmemekle birlikte “*Sayın Köksal’ın eksiklik olarak gördüğü bu tasnif kanaatimizce eksik olmaktan daha çok kitapları hazırlayanların, konunun edebiyatımız için çok önemli olduğunu düşünmemelerinden kaynaklanmaktadır.*” dedikten sonra yaklaşık 60 sayfalık makaleyi öğrencilere edebî sanatları öğretmek maksadıyla yazmışız gibi “*Konu ile ilgili kitaplarda, bu tasnif üzerinde durulmaması, hatta birkaçı dışında hiç zikredilmemesi ile edebî sanatların öğretiminde öğrencilerin detayda boğulmaması gibi nedenlerle leff ü neşrin tasnifinde böyle bir ayrım yapılmayabilir. (s. 18-19)*” gibi pratik bir çözümle makalesinde ileri sürdüğü tezleri sona erdirdi.

Bir makalenin mukabil bir makale ile tenkide tâbi tutulması her şeyden önce dikkat çekmesi bakımından bir işe yaradığını gösterir. Biz de ona mukabele olmak niyetiyle kaleme aldığımız bu yazının sonunda Sayın Güleç’in “Sonuç” bölümünden hareketle bir şeyler söyleyelim. Güleç, leff ü neşrin yukarıda temas ettiğimiz kendi ikinci tanımını yaptıktan sonra, Türk edebiyatında icmâlî leff ü neşir üzerinde pek durulmadığını ve aynı şekilde *ma’kûsu’t-tertîb* ve *muhtelîtü’t-tertîb* ayırımı gereksiz bulunup zikredilmediğini kaydeder. Sayın Güleç’in çarpıcı cümlesi ise en sonda saklıdır:

“*Tüm bu açıklamalardan sonra leff ü neşir, Türkçe yazılmış söz sanatlarından bahsedilen kitaplarda geçtiği şekliyle, yani mürettep ve gayr-ı mürettep veya müşevveş olarak tasnif edilmesi gerektiğini ifade edebiliriz. (s. 19)*”

Leff ü neşrin bütün türlerinin ayrıntılı olarak anlatıldığı “Türkçe” kitapları yok farz eden, özne-yüklem uyumu ve ifade kabiliyetini okurların takdirine bırakmak istediğimiz bu cümledeki tasnif bize galiba “-mefhûm-ı muhalifiyle”- şunu söylüyor: “Böylesi ayrıntılara gerek yoktur; bunları kitaplara almadığımız gibi akademik çalışma konusu da yapmayalım.”

Sayın Güleç’in makalesinin kaynakçasında toplam dokuz bibliyografik künyeye yer verilmiş. Sadece dokuz künyelik bir kaynakçanın iki sayfa müteceviz eleştiriye malzeme sunacak zenginlikte hata ve istikrarsızlıklarla malul olması gerçekten dikkat çekici, düşündürücü ve üzücüdür. Daha dikkat çekici olanı, “Türk Dili ve Edebiyatı” değil, herhangi bir bilim dalındaki bilimsel yayında dahi bulunmaması gereken dil ve ifade kusuruyla dolu cümleler, imla ve noktalama hataları ile metodik kusurların mebzul miktarda mevcudiyetidir. Üstelik yazının gayesi başka birinin çalışmasını tenkit olunca ister istemez başlıkta telmih yapılan atasözü akla geliyor.

Bu yazımızın ilk bölümünde Bilimsel Araştırma Metotları ve Yayın Etiği dersinin ilk konusuyla (metot) ilgili bir örnek uygulama göstermiş olduk. Bundan sonraki yazımız, aynı dersin “yayın etiği” (intihal) bahsi üzerine olacaktır.

Kaynakça

- Abdurrahman Süreyyâ. (1330). *Mizânu'l-bülegâ*. Cerîde-i Askeriye Matbaası.
- Güleç, İ. (2020). Leff ü neşrin tanımı ve tasnifine dair birkaç not, *Karabük Türkoloji Dergisi*, 2(II), 11-19.
- Köksal, M. F. (2020a), Bilim dünyamızın kanayan yarasında yeni icatlar veya adı konulmamış yayın etiği ihlalleri, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 209-218.
- Köksal, M. F. (2020b). Yaygın bir yanıltan hareketle: Leff ü neşr sanatı ve problemler. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 24, 351-406.
- Saraç, M. A. Y. (2000), *Klasik edebiyat bilgisi: Belâgat*, Bilimevi Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. & Durmuş, İ. (2003). Leff ü Neşir. *DİA*. XXVII, 122-124.